

Юрій Бабюх

**ВИСВІТЛЕННЯ ПРОЦЕСУ
СТВОРЕННЯ
МОЛДАВСЬКОЇ АСРР
В ПЕРІОДИЦІ 1924 РОКУ**

На початку ХХІ ст. значення періодичної преси в соціально-політичному і культурному житті країни представляється безперечним. Не випадково пресу, як невід'ємну частину засобів комунікації, називають іноді «четвертою владою». Крім того, періодика завжди була і досі залишається найпершим засобом інформації і важливим історичним джерелом.

Завдяки періодичним виданням ми можемо повніше відтворити події того чи іншого часу, їхні причини та наслідки. Початок ХХ ст. став тим етапом розвитку преси, завдяки якому вона перетворилась у серйозну суспільну силу і почала використовуватись різними політичними силами як трибуна для викладу своїх позицій, вимог і доктрин.

Дане дослідження присвячене вивченню та аналізу актуальних проблем створення Молдавської АСРР, що висвітлювалися в зарубіжній (передусім румунській) та радянській періодиці 1924 року.

Загалом видання цього періоду можна поділити на ті, що передували створенню Молдавської автономії і ті, які з'явилися після 12 жовтня 1924 р. (офіційного оголошення про утворення МАСРР). Здійснивши спробу проаналізувати тогочасні публікації, можна більш точно визначити причини, наслідки та реакцію суспільства на дане державне утворення як з радянської, так і з румунської сторони.

В СРСР преса вже на ранньому етапі розвитку відображала політичні і соціальні інтереси вищого державно-політичного керівництва більшовицької партії. Така підконтрольність періодики допомагала у маніпуляції суспільною думкою населення, використовувалась як трибуна для викладу позицій партії в тих чи інших питаннях. Це рівною мірою простежувалося як у серйозних редакційних статтях і фейлетонах, зарубіжних новинах, місцевих вістях, так і кореспонденціях з місць, листах в редакцію.

Саме з метою впливу на громадську думку вже на підготовчому етапі створення МАСРР державні діячі СРСР та УРСР цілеспрямовано використовували періодичні видання. Серед заходів, пов'я-

заних з визначенням її статусу від 13 серпня 1924 р., передбачалося від імені Молдавської секції Одеського Губкому, сільрад кількох сіл і районів з молдавським населенням внести письмові пропозиції про створення МСРР, що мало бути закріплено відповідними резолюціями. Такі директиви безпосередньо виконувались уповноваженим ЦК КП(б)У по роботі серед молдаван у зв'язку з виділенням їх в автономну республіку А.Л. Грінштейном. Одночасно з цим планувалось підняти спочатку в місцевій, а потім і в харківській пресі кампанію за утворення МСРР. Цікаво те, що періодика повинна була проводити думку, що ініціатором виокремлення республіки є, передусім, місцеве населення. Саме тому в директиві наводився навіть зразок постанов місцевих органів влади приблизно такого змісту: «Беручи до уваги волю молдавського населення Придністровської полоси Одеської губернії, враховуючи особливості його побуту і мови та керуючись загальними принципами національної політики Радянської влади стосовно нацменшин, Одеський Губвиконком постановив внести в ВУЦВК питання про утворення автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки»¹.

Про втілення в життя цих заходів свідчить інформаційна довідка для Президії ВУЦВК (кінець вересня — початок жовтня) про відгуки в пресі на ініціативу молдавської громадськості про створення МСРР². В ній зазначається, що в кінці серпня в українських газетах з'явилися публікації про низку селянських зібрань в селах Придністров'я, на яких піднімалося питання про утворення Молдавської Республіки.

Наприклад, селяни Слободзеї, Рибниці, Григоріополя та багатьох інших населених пунктів Придністров'я з переважаючим молдавським населенням прийняли резолюції, в яких зверталися до органів влади з проханням утворення МСРР. Вони вказували на те, що на території СРСР всі нації можуть згуртовуватись відповідно до своїх національних прагнень та інтересів.

«Вісті ВУЦВК» від 22 серпня 1924 року відзначали, що за останні дні в селах Наддністров'я відбулося декілька селянських сходів, на яких жваво обговорювалося утворення МСРР у складі УСРР та СРСР. Селяни молдавських сіл ухвалили резолюції, в яких зазначалося, що в СРСР всі нації можуть утворювати власні державні форми³.

Вже за кілька днів видання відмічало, що немає жодного села чи містечка, де не проходили б селянські збори на підтримку створення Молдавської Республіки. Відбулись мітинги в Слободзеї, Плинному,

¹ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 6. Спр. 54. Арк. 266.

² ЦДАВО України. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 2173. Арк. 31–32.

³ За Молдавську СРР // Вісті ВУЦВК і ХГВК. — № 189 від 22.08.1924.

Токмазеї, Григоріополі, де було прийнято відповідні резолюції, які підписувалися десятками тисяч селян⁴.

На тисячному сході селян-молдаван с. Суклеї Слободзейського району було винесено резолюцію з проханням через райпартком та райвиконком клопотати перед вищими органами влади про утворення в Придністров'ї Молдавської СРР, яка має увійти до складу СРСР⁵.

За вказівкою Малої Президії ВУЦВК⁶ в пресі було опубліковано телеграму Балтського Окрвиконкому з клопотанням делегації молдаван про порушення перед центральними органами влади питання створення Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки⁷, а також схвальну відповідь ВУЦВК на цю телеграму.

Неабияке значення для піднесення самосвідомості молдавського народу мав випуск газети «Плугарул Рош» молдавською мовою з 1 травня 1924 р. Хоча під час загальних зборів молдаван і бессарабців щодо роботи серед молдавського населення 16 травня 1924 р. Г.І. Старий (член Одеського губкому партії, редактор газети) вказував на недоліки першого номера газети, особливо піднімаючи мовне питання, проте більша частина зібрання була налаштована більш оптимістично. Зокрема, журналіст Меклер зауважив, що видання, попри всі неминучі дефекти, є прогресом у роботі серед молдаван і в майбутньому за допомоги молдавського Бюро техніка його видання, безсумнівно, покращиться. Аналогічної думки притримувався інший учасник зборів Салтанович. Він вказував, що «Плугарул Рош», незважаючи на певні помилки, стала стимулом для подальшої роботи в даному напрямку. Тому він пропонував лише вітати тих товаришів, які були ініціаторами її створення.⁸

В кінці серпня 1924 р. секретар Одеського губкому КП(б)У Ф.Д. Корнюшин відмічав, що згідно директиви про утворення молдавської республіки згадану газету стали випускати частіше й більшим тиражем. В ній з метою пропаганди створення Молдавської автономії, поряд з іншими матеріалами, часто розміщували резолюції селянських зборів. Також Корнюшин вказував на недоліки у

⁴ Рух за утворення Молдавської СРР поширюється. // Вісті ВУЦВК і ХГВК. — № 192 від 26.08.1924.

⁵ Молдавская ССР. // Известия Одесского Губисполкома, Губкома КП(б)У и Губпрофсовета (вечерний выпуск). — №381 від 23.08.1924.

⁶ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 6. Спр. 55. Арк. 69.

⁷ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 5; опубліковано: Образование Молдавской ССР и создание Коммунистической партии Молдавии: Сб. документов и материалов. — Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1984. С. 67-68.

⁸ ДАОО. Ф. П-3. Оп. 1. Спр. 1239. Арк. 1-3.

РЕПУБЛИКА СОЦИАЛИСТ СОВЕТИК МОЛДОВЕАНСКИ ВА ФИ АДЖУТИНТИ

ЛА ПОЙ ШИ АЮРЯ.

Видання національної преси — майже повну відсутність молдавських культурних сил⁹. Розглядаючи це питання, бюро молдавської секції Одеського губкому у вересні 1924 р. вирішило зобов'язати своїх членів в якості партійного навантаження дописувати для газети і вести облік їх роботи. Редакції газети «Плугарул Рош» доручалось самостійно розширити мережу сількорів.¹⁰ Окрім того, в цей час змінилось й керівництво газети. Замість І.М. Криворукова, якого

І. К. Кузнєцов

Видання національної преси — майже повну відсутність молдавських культурних сил⁹. Розглядаючи це питання, бюро молдавської секції Одеського губкому у вересні 1924 р. вирішило зобов'язати своїх членів в якості партійного навантаження дописувати для газети і вести облік їх роботи. Редакції газети «Плугарул Рош» доручалось самостійно розширити мережу сількорів.¹⁰ Окрім того, в цей час змінилось й керівництво газети. Замість І.М. Криворукова, якого

ЗАЯВЛЕНИЕ

де за сате де не Инстру мунге
и 4-а сессия Губкомолдомуца

Видання національної преси — майже повну відсутність молдавських культурних сил⁹. Розглядаючи це питання, бюро молдавської секції Одеського губкому у вересні 1924 р. вирішило зобов'язати своїх членів в якості партійного навантаження дописувати для газети і вести облік їх роботи. Редакції газети «Плугарул Рош» доручалось самостійно розширити мережу сількорів.¹⁰ Окрім того, в цей час змінилось й керівництво газети. Замість І.М. Криворукова, якого

М. С. Кузнєцов

Видання національної преси — майже повну відсутність молдавських культурних сил⁹. Розглядаючи це питання, бюро молдавської секції Одеського губкому у вересні 1924 р. вирішило зобов'язати своїх членів в якості партійного навантаження дописувати для газети і вести облік їх роботи. Редакції газети «Плугарул Рош» доручалось самостійно розширити мережу сількорів.¹⁰ Окрім того, в цей час змінилось й керівництво газети. Замість І.М. Криворукова, якого

М. С. Щеголев

Видання національної преси — майже повну відсутність молдавських культурних сил⁹. Розглядаючи це питання, бюро молдавської секції Одеського губкому у вересні 1924 р. вирішило зобов'язати своїх членів в якості партійного навантаження дописувати для газети і вести облік їх роботи. Редакції газети «Плугарул Рош» доручалось самостійно розширити мережу сількорів.¹⁰ Окрім того, в цей час змінилось й керівництво газети. Замість І.М. Криворукова, якого

М. С. Щеголев

Криворуча деи гонга
Корнале, Ужичи-мэ

видання національної преси — майже повну відсутність молдавських культурних сил⁹. Розглядаючи це питання, бюро молдавської секції Одеського губкому у вересні 1924 р. вирішило зобов'язати своїх членів в якості партійного навантаження дописувати для газети і вести облік їх роботи. Редакції газети «Плугарул Рош» доручалось самостійно розширити мережу сількорів.¹⁰ Окрім того, в цей час змінилось й керівництво газети. Замість І.М. Криворукова, якого

⁹ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 2.

¹⁰ ДАОО. Ф. П-3. Оп. 1. Спр. 1239. Арк. 28–28об.

перевели на більш відповідальну та активну державну роботу в Молдавській Республіці, редактором призначили одного з активістів створення Молдавської Республіки С.М. Бубновського.

Газета «Плугарул Рош» від 3 жовтня 1924 р. опублікувала резолюцію IV Сесії Одеського Губвиконкому про підтримку перед ВУЦВК прагнення молдавського населення створити Молдавську АСРР¹¹.

Газета «Известия ЦИК СССР и ВЦИК» підкреслювала неймовірне зростання політичного ентузіазму молдавського народу¹². «Бакинський робочий» надрукував інтерв'ю з секретарем ЦК КП(б)У О.В. Медведєвим про утворення Молдавської Радянської Республіки, в якому наголошувалось, що державне оформлення молдавської національності матиме важливий культурний та політичний вплив на Бессарабію. Газета «Правда» відмічала наростаючі національні стремління молдаван, які проявляються на різноманітних зібраннях. Цьому, на думку авторів, сприяло проведення культурно-освітньої роботи молдавською мовою, поява молдавської газети, підбір молдаван на посади голів сільських рад та на інші відповідальні пости¹³.

Здійснені наркомосвіти заходи у справі поширення культурно-освітніх установ нацменшин України висвітлювала подільська газета «Червоний шлях». Зокрема, зазначалося, що особлива увага приділялася культурному обслуговуванню молдаван та болгар, яких в Україні налічувалося до 200 тисяч. Повідомлялося про відкриття до 30 нових молдавських шкіл, організацію спеціальних курсів для підготовки молдавських вчителів, видання підручників та журналів молдавською мовою. Відмічалось, що в молдавських та болгарських селах з часом буде відкрито хати-читальні, а в найгустіше населених місцевостях — театри¹⁴.

На значенні роботи в культурно-освітній та соціальній сферах наголошував й член Раднаркому та ВУЦВК В.П. Затонський в інтерв'ю газеті «Вісті ВУЦВК»: «Ми дамо молдавському селянину книжку, культуру та шпиталь. Ми не маємо думки воювати за Бессарабію. Ми раді тому, що молдавське населення економічно

¹¹ Начало большого пути: Сб. документов и материалов к 40-летию образования Молдавской ССР и создания Компартии Молдавии. — Кишинев: Партийное издательство ЦК КП Молдавии, 1964. С. 46.

¹² Образование Молдавской ССР и создание Коммунистической партии Молдавии: Сб. документов и материалов. — Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1984. С.65–66.

¹³ Образование Молдавской ССР и создание Коммунистической партии Молдавии: Сб. документов и материалов. — Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1984. С. 68–70.

¹⁴ Освіта серед нацменшості на Україні. Заходи нарком освіти. // Червоний край. (щоденна газета Подільського Губкому КП(б)У, Губвиконкому та Губпрофради. — №142 від 18.09.1924.

зміцніло і вимагає розвитку культури». Далі акценти були розставлені чіткіше: «...Ми ні краплі крові не дамо за поширення наших кордонів... проте кордон Союзу завжди просуватиметься вперед, бо ми від Бессарабії не відмовляємося, і не відмовляємося від моральної підтримки закордонних братів-молдаван»¹⁵.

Селянська газета Одещини «Червоний степ» вказувала на незначні розміри майбутньої Молдавської Республіки. Проте натяк на шляхи її розширення містився й тут. Мовляв, про розширення її кордонів подбають самі молдавани, які, хоча й запізнилися з утворенням власної держави, проте за останній рік значно зросла їх самосвідомість, з'явилася газета й готуються до друку книжки молдавською мовою¹⁶.

Загалом, в серпні-жовтні 1924 року в усіх газетах України, зокрема в одеських, київських, харківських, а також московських центральних органах преси, з'явився ряд статей, кореспонденцій і телеграм, присвячених питанню утворення Молдавської СРР. В них проводилась думка, що МАСРР — єдиний шлях до щасливого життя молдавського народу для покращення господарства та відродження його культури. Припускалося, що, державно оформившись, молдавська нація зможе швидше підвестись і культурно вплине на Бессарабію, покаже бессарабському населенню, хто є дійсно захисником народу й змусить його тяжіти до Молдавської Республіки.

Не залишилися осторонь питань підготовки створення Молдавської Республіки й зарубіжні засоби масової інформації. Зокрема, кореспондент РОСТА (російського телеграфного агентства) у Відні 20 вересня 1924 року повідомляв, що вся румунська преса жваво коментувала майбутнє утворення молдавської автономії в складі УСРР. Румунська офіційна та приватна преса всіляко намагалася послабити враження, яке мало повідомлення про створення Молдавської СРР в Румунії¹⁷.

Зарубіжні публікації ретельно переглядалися та аналізувалися в Радянському Союзі. Зокрема, на заяви румунських міністрів та деякі коментарі в пресі відреагував член ЦК нацменшин при ВУЦВК Іон Дік.

В інтерв'ю виданню «Тан» міністр фінансів Румунії В. Братіану заявив, що визнання радянською владою факту проживання на її території 400 тисяч молдаван, тобто румун, підтверджує мудрість

¹⁵ До утворення Молдавської СРР. Відповідь тов. Затонського //Вісті ВУЦВК і ХГВК. — № 222 від 30.09.1924.

¹⁶ Хай живе Молдавська Республіка! //Червоний степ. (Селянська газета Губкомітету КП(б)У, Губвиконкому Рад, Губради Профспілок Одещини). — № 72 (158) від 28.08.1924.

¹⁷ ЦДАВО України. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 2173. Арк. 32

румунської політики, яка, знаючи про це, ніколи не намагалася зібрати все своє етнічне населення в рамках однієї держави. Крім того, румунські делегати на численних міжнародних конференціях підкреслювали, що їх країна надзвичайно зацікавлена в збереженні миру в регіоні. Вони зазначали, що створення ще однієї румунської держави між СРСР та Румунією розглядається останньою як засіб для покращення взаєморозуміння обох країн та можливості розвитку в російській імперії румунського національного життя¹⁸.

Інша частина румунських видань не розділяла офіційну точку зору. Так, газета «Адеверул» (орган великих капіталістичних кіл) від 19 вересня 1924 року наголошувала на поновленні російської імперської політики царських часів, оскільки під прикриттям автономної республіки вбачається тенденція до повного возз'єднання молдавських земель «аж до моря». Через два дні редакція знайшла за потрібне розвинути цю ідею, припускаючи, що Росія створює Молдавську Республіку не з альтруїстичних міркувань (тобто йдеться не про національні інтереси молдаван), а з метою подальшої анексії Бессарабії або навіть всієї Румунії. В той же час зазначалось, що можливий і інший сценарій розвитку подій, за яким Задністров'я добровільно приєднається до Румунії, як раніше це зробила Бессарабія.

В інтерв'ю «Адеверулу» міністр Бессарабії Інкулець також наголошував, що таке утворення як Молдавська Республіка може стати зброєю, яка з часом повернеться проти СРСР. Він аргументував це тим, що комуністичний лад неприйнятний для селян взагалі, а особливо для індивідуалістськи налаштованих молдавських селян, які не уявляють свого існування без приватної власності на землю. Міністр попереджав, що очікуваної більшовиками революції в Бессарабії не буде, а «банди, які дестабілізували ситуацію в краї» (очевидно, малося на увазі Татарбунарське повстання), були ліквідовані армією з допомогою місцевого населення.

Італійська газета «Корьєре дела Сера», аналізуючи створення «буферної держави», також прийшла до висновку, що її основна мета — стати центром тяжіння для Бессарабії¹⁹. Небезпеку для Румунії в разі створення Молдавської Республіки побачив й «Кур'єр Польський», зауважуючи, що вже сама назва «Молдавська Республіка» буде магнітом для всіх бессарабських молдаван²⁰.

¹⁸ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 23.

¹⁹ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 29.

²⁰ Молдавська РСР — небезпека для Румунії // Вісті ВУЦВК і ХГВК. — № 199 від 3.09.1924.

Проте напередодні франко-радянських переговорів у вересні 1924 року румунська преса змінила тон, переставши писати про підготовку радянською владою перевороту на Балканах та анексії Бессарабії. «Адеверул» відмічав, що румунський уряд намагається досягти домовленості з СРСР щодо бессарабського питання²¹. В цей час румунський уряд через посередництво Франції та Італії намагався налагодити відносини з Радянським Союзом, тому негативна інформація в пресі була непотрібною.

Таким чином, до 12 жовтня 1924 року європейська та, зокрема, румунська преса встигла побачити справжні причини створення Молдавської Республіки й в тій чи іншій формі попередити про його можливі наслідки. Але в той же час відчувалося прагнення применшити значення майбутнього державного утворення, попередити радянську сторону про неоднозначність рішення утворити молдавську автономію на лівому березі Дністра.

Загалом, як бачимо, публікації в періодичних виданнях цього періоду зумовлені досить складною геополітичною ситуацією, що склалася в Європі в 20-х рр., необхідністю підтримувати безпеку на континенті та експериментальною зовнішньою політикою більшовицької Росії, яка навпомацки визначала рамки можливого, налагоджуючи водночас відносини з сусідами.

12 жовтня 1924 р. на III сесії ВУЦВК восьмого скликання відбулось юридичне оформлення Молдавської АСРР. У документі, зокрема, говорилося: «Беручи до уваги твердо виражену волю робітників та селян Радянської Молдавії й виходячи з непохитних основ Конституції Союзу РСР, III сесія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету VIII скликання постановила: 1. Утворити в складі Української Соціалістичної Республіки Автономну Молдавську Соціалістичну Радянську Республіку».²²

Після офіційного утворення Молдавської Республіки в радянській пресі з'являлись переважно вітальні статті на адресу МАСРР з різних регіонів СРСР. Інформацію про постанову III сесії ВУЦВК вмістили газети «Вечерняя Москва», «Заря Востока», «Бакинский рабочий» та інші.

12 жовтня 1924 року газета «Вісті ВУЦВК» на першій шпальті розмістила лозунг: «По обидва боки Дністра з уст катованого селянина Бессарабії й вільного громадянина радянської землі лунає клич: Живи, вільна Радянська Молдавія! На нього робітники та

²¹ Новые шаги Румынии по бессарабскому вопросу// Известия Одесского Губисполкома, Губкома КП(б)У и Губпрофсовета (вечерний выпуск). — №393 від 6.09.1924.

²² Образование Молдавской ССР и создание Коммунистической партии Молдавии. Сборник документов и материалов./ Институт истории партии при ЦК КПМ; Составители С.Я. Афтенюк и др. — Кишинев, 1984 — ст. 85.

селяни України устами свого уряду відповіли: Хай живе Автономна Молдавська Соціалістична Радянська Республіка!». У вітальній редакційній статті говорилось, що АСРР є новою державною організацією, що постає на західному кордоні з волі молдавського населення. Перед українським урядом стояло одне завдання — санкціонувати виявлену волю молдавського населення до державного самовизначення. А також заявити вголос про те, що хоча більша частина території та населення перебуває під румунською окупацією, «прийде час, коли зростеться штучно розірване тіло народу Молдавії»²³.

У вітальних промовах, проголошених на III сесії ВУЦВК, висловлювалася надія на те, що трудящі Союзу допоможуть своїм відсталим братам-молдаванам будувати своє економічне та культурне життя, а молдавани Задністров'я, слідкуючи за радянським будівництвом в СРСР, прагнутимуть рухатися шляхом Молдавії (В.Я. Чубар); вказувалося, що молдавське населення Одещини переходить до самостійного життя (Ф.Д. Корнюшин). А представник Чернігівщини Г.М. Одинець зауважував, що якби на західному кордоні проживала компактна маса поляків, «ми б дали їй можливість вільного державно-національного й культурного розвитку»²⁴. Такі заяви повністю відповідали офіційно проголошеній національній політиці Радянського Союзу та практичній її реалізації, що проявилась в створенні низки автономних державних утворень в 20-х роках.

Лишалось тепер забезпечити пропагандистський ефект від здійсненого кроку. В «Известиях Одесского губкома КП(б)У, губисполкома и губпрофсовета» від 14 жовтня наголошувалося на контрастах розвитку молдавського народу по обидва береги Дністра, де «з однієї сторони панують кати та гуркіт гармат, а з іншої — братерська турбота й допомога, ентузіазм і творчий порив, направлені до великої цілі — перемоги праці»²⁵. В «Коммунисте» та в «Правде» було надруковано статтю секретаря ВУЦВК П.І. Буценка «Молдавська Автономна Радянська Соціалістична Республіка». Постанову про створення автономії він називав результатом клопотань робітників та селян Придністров'я, які зможуть вільно розвиватися в межах УСРР. Також Буценко намагався спростувати висловлювання румунської сторони щодо імперіалістичної політики радянської

²³ АСРР // Вісті ВУЦВК і ХГВК. — № 233 від 12.10.1924.

²⁴ АСРР. // Известия Одесского Губисполкома, Губкома КП(б)У и Губпрофсовета (вечерний выпуск). — № 424 від 13.10.1924.

²⁵ Образование Молдавской ССР и создание Коммунистической партии Молдавии. Сборник документов и материалов / Институт истории партии при ЦК КПМ; Составители С.Я. Афтенюк и др. — Кишинев, 1984 — ст. 91.

влади, вказуючи на миролюбну політику СРСР та її націленість на скорочення армії й роззброєння²⁶.

Найбільш гучним резонанс від створення МАСРР поза межами СРСР природно, був у Румунії. Міністерство іноземних справ Румунії створило спеціальний відділ закордонної пропаганди для пояснення Європі точки зору Румунії на бессарабське питання. Поспіхом було прийнято закон, спрямований проти «учасників інтернаціональних організацій, що мають на меті скинення існуючого устрою в країні, замах на її безпеку та цілісність, а також проти осіб, які перебувають на службі в іноземних державах» з жорсткими мірами покарання.

В румунському парламенті відбулася загальна маніфестація опозиції на захист прав Румунії на Бессарабію, в якій взяли участь і депутати від селянської партії. В стінах парламенту відбувалися численні інтерпеляції (офіційні запити депутатів до міністрів, відповіді на які супроводжуються дебатами) з питань створення МАСРР. Так, 14 листопада 1924 р., відповідаючи на запитання сенатора Гібанеску стосовно солідності новоствореної молдавської республіки та про тенденції розвитку радянської держави, прем'єр-міністр Братіану, заспокоюючи депутатів, вказував, що хоча республіка й створена зі згоди та дозволу московського уряду, не слід гадати про розрахунки й наміри радянської сторони. Він зазначав, що «румуни не повинні непокоїтись тим, що сусідня держава визнала відсутність територіальних претензій до Румунії» і її небажання втягуватись у дипломатичні чи військові конфлікти з цього приводу («Вінторуль» від 17.11.24 р.). Підсумовуючи свій виступ, прем'єр-міністр припустив, що «нормальні часи» знову повернуться, оскільки «суспільні бурі проходять так, як і атмосферні, а дуже цінним фактом для розвитку країни та народу буде визнання утвореної на східних кордонах молдавської державності»²⁷.

Слід зауважити, що публікації в румунській пресі цього періоду носили суперечливий і часто протилежний характер — від занепокоєних і стурбованих до заспокійливих. Це пояснюється, насамперед, заангажованістю авторів. Так, відомі румунські журналісти того періоду намагалися звернути увагу як керівництва держави, так і громадськості на загострення відносин внаслідок створення МАСРР. Водночас, урядовці в інтерв'ю засобам масової інформації намагались показати несерйозність Молдавської Республіки та намірів

²⁶ Автономная Молдавская Советская Социалистическая Республика. // Коммунист. — № 236 від 14.10.1924 «Правда» 18 жовтня 1924 р; Образование Молдавской ССР и создание Коммунистической партии Молдавии. Сборник документов и материалов./ Институт истории партии при ЦК КПМ; Составители С.Я. Афтенюк и др. — Кишинев, 1984 — ст. 94–95.

²⁷ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 41.

радянського керівництва, пов'язаних з нею, аби зберегти спокій в країні всіма можливими засобами.

Один із найвидатніших румунських кореспондентів того часу, голова всерумунського синдикату журналістів, К. Балакбаша в статті для «Адеверул» називав створення МАСРР махінацією Радянського Союзу проти Румунії. Екс-міністр Бессарабії Богос в інтерв'ю для того ж видання зауважував, що задністровська республіка завдасть багато клопоту та труднощів румунській стороні²⁸.

«Ендендас Румен» від 15 листопада 1924 р. опублікувала досить суперечливі матеріали. За повідомленням Міністерства внутрішніх справ Румунії, створення МАСРР не мало в країні ніякого резонансу. Саме тому її слід розцінювати як незграбний маневр радянської влади, якій не тільки не вдасться створити центр тяжіння для населення Бессарабії, але й доведеться підтвердити публічно румунський характер цієї провінції (до цього часу радянська сторона постійно це заперечувала)²⁹.

В тому ж номері «Ендендас Румен» в статті під назвою «Незграбний маневр Рад» наголошується, що новина про утворення Молдавської Республіки спричинила в останні дні «деякий шум». Про серйозність цього маневру свідчить те, що назва Молдавська Республіка запозичена в однієї з старих провінцій, яка є колискою національних династій.

Легковажне ставлення до Молдавської Республіки з боку міністра Інкулеця відмічав екс-міністр Бессарабії Богос. Він зазначав, що для політиків та державних діячів очевидно, які цілі переслідують більшовики цим утворенням, але не розумів оптимізму уряду з цього приводу. Богос наголошував на інтенсивній пропаганді більшовиків в Бессарабії та констатував програш Румунії в цьому аспекті. Зокрема, екс-міністр звертав увагу на невдоволення місцевого населення існуючою адміністрацією (мова йде, насамперед, про шахрайство та владні зловживання), наголошував, що «румунське слово» важко пробиває собі дорогу, особливо на селі, тощо. Він відмічав, що румунська влада могла легко завоювати душу всіх верств населення, але не зробила цього. Хоча все залежало лише від гарної адміністрації, від підбору її персонального складу, а також слід було припинити зловживання чиновників і, як наслідок, ситуація в Бессарабії була б зовсім іншою (мова йде, перш за все, про громадську думку, що було дуже важливо в світлі можливого плебісциту в Бессарабії на предмет її територіальної приналежності)³⁰.

²⁸ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 34.

²⁹ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 37.

³⁰ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 39.

Разом з тим румунська періодика наголошувала на історичних правах на Бессарабію, на неприпустимості радянської політики, а також звертала увагу на можливий сценарій подальших подій стосовно бессарабського питання та участь іноземних країн в його розв'язанні.

К. Балакбаша стверджував, що Бессарабія потрібна «червоній» Росії, як і «білій», для задоволення владолюбних планів московського імперіалізму. Він також доводив історичну приналежність Бессарабії, «яка з 1369 р. була молдавською, не знала іншого володарювання до початку XIX століття, яку вкрав царський режим шляхом зрад та підкупу»³¹. На думку журналіста, права Румунії на Бессарабію настільки очевидні, що незважаючи на те, що Росія в порівнянні з Румунією богатир, вона не наслідуються вести активні дії щодо приєднання Бессарабії, окрім підлих заходів, розбою та віроломства.

«Ендепендас Румен» стверджувала, що Задністровська Молдавська Республіка не може бути основою для створення держави, оскільки: по-перше, створена повністю на території іноземної країни.

По-друге, жодна територіальна одиниця не може вважатися законною і по-справжньому незалежною без утвердження формального органу, який представляє населення цієї території. Видання констатує, що в даному випадку без згоди молдаванам пропонують «насолоти більшовицького раю, якого вони зовсім не бажають»³².

К. Балакбаша, як людина близька до дипломатичних кіл та Міністерства закордонних справ, зауважував, що майже всі союзники відмовились допомогти Румунії у випадку нападу Росії. Навіть більше, деякі великі держави, зокрема Італія, надали допомогу Москві, офіційно не визнаючи приєднання Бессарабії до Румунії³³.

«Ендепендас Румен» відмічала, що радянська влада намагалась створити шляхом пропаганди комуністичні республіки в усіх країнах Європи. Ці процеси часто супроводжувались невдачами, тому Москва прагнула створити іноземні держави в межах своїх власних кордонів.

Костянтин Балакбаша, прогножуючи подальший розвиток подій в бессарабському питанні, відмічав, що московський уряд може переправити через Дністер озброєні загони для дестабілізації ситуації, для підбурювання населення та посилення в нього відчуття невпевненості і анархії. Це змусить Румунію утримувати на берегах

³¹ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 34.

³² ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 37.

³³ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 34–35.

Дністра численну армію, що призведе до фінансового виснаження й слугуватиме додатковим подразником для населення, яке завжди незадоволене великим скупченням військ.

На шпальтах «Адеверула» Балакбаша писав: «Зі створенням Молдавської Республіки офіційна Москва знімає з себе відповідальність за дії бандитів, які переправляються з-за Дністра. Почнеться боротьба між братами. Згодом, коли Росія достатньо озброїть Молдавську Республіку, відбудеться війна, яку оголосить маленька республіка Румунії — і знову Радянська Росія не буде скомпрометована. Такий перебіг подій матиме для неї цілий ряд переваг, оскільки Румунія не зможе посилатися перед Польщею на союзний договір, за яким передбачається оборонний союз лише у випадку нападу Росії».

З іншої сторони, Балакбаша задавався питанням щодо поведінки в такому випадку Югославії та Хорватії, які попередили румунську владу, що не нададуть їй допомогу в випадку війни з Росією, оскільки Бухарест не має прав на Бессарабію. Журналіст ставив ряд питань, які турбували суспільство: чи допомагатимуть ці країни Румунії у випадку війни з Молдавською Республікою? Чия Бессарабія — Москви чи Тирасполя? Та найголовніше, для чого створена ця Молдавська Республіка (невже вона слугуватиме центром притягання для бессарабців, як взірець свободи та благополуччя)?³⁴

Намагаючись відповісти на це запитання, «Адеверул» від 10 листопада 1924 р. вказувала, що радянський уряд сам почав відкривати свої наміри щодо МАСРР. Ті, хто думав, що ця республіка створена для забезпечення автономності задністровських молдаван, помилялись. Радянська влада визнає, що створенням цієї республіки переслідує лише цілі агітації по бессарабському питанню.³⁵

В телеграмі, відправленій 1-го листопада 1924 р. за кордон і опублікованій в іноземних газетах, радянський уряд запевняв, що міста Бірзула та Тирасполь розглядаються як тимчасові центри МАСРР. Голова молдавського ревкому пішов ще далі, заявивши, що більшість території республіки знаходиться на іншій стороні Дністра, тому її столицею має бути Кишинів.³⁶

«Лупта» — газета, близька до румунської таємної політичної поліції (охранки) — писала про можливість впливу на мешканців румунських сіл Задністров'я, незадоволених більшовицьким режимом, з тим, щоб агітувати за відправку ними делегатів з проханням прийняти їх землі в склад Румунії. Цей варіант пропонувався як

³⁴ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 35.

³⁵ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 42.

³⁶ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 42.

запасний на випадок загострення ситуації у разі продовження радянської пропаганди в Бессарабії щодо її об'єднання з Задністров'ям.³⁷

З матеріалів наведених вище публікацій видно, що в той час румунська влада не могла допустити, щоб бессарабське питання вирішувалося шляхом плебісциту, оскільки населення було незадоволене політикою місцевої адміністрації, а також знаходилося під враженням від придушення Татарбунарського повстання. У зв'язку з цим уряд, незважаючи на оптимістичні заяви, був стурбований активною радянською політикою в регіоні та можливістю активізації виступів в Бессарабії.

Періодика стала виразником думок румунської громадськості, яку турбувало питання про можливість розв'язання військового конфлікту та участь іноземних держав в ньому згідно міжнародних договорів. Водночас зверталася увага на політичні, геополітичні та соціальні проблеми в Бессарабії, що були спричинені як тодішньою політикою Румунії, так і діяльністю СРСР, зокрема, створенням Молдавської АСРР.

Що ж до радянської преси, цілком підпорядкованої державі, то вона висвітлювала лише аспекти, вигідні більшовицькій владі. Періодика залишилась лише агітаційно-пропагандистським інструментом вищого партійно-державного керівництва, здатним формувати думку населення СРСР про досягнення «братнього молдавського народу».

³⁷ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1821. Арк. 43.